

กุศโลบายการทำนุบำรุง พระบรมธาตุของชาวนครศรีธรรมราช (๒)

รศ.วิมล คำศรี

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

(ต่อจากฉบับที่แล้ว)

จากตัวอย่างตำนานประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชดังกล่าวมาเป็นหลักฐานยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า ตำนานเหล่านี้ สร้างขึ้นด้วยความศรัทธา และเสริมสร้างศรัทธาแก่นุชนให้ยึดมั่นในผลานุภาพขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ วิหารบูรพและบริบทที่เกี่ยวข้องโดยมีพระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลาง

๓.๒ การสร้างประเพณี

ความเพ็งศรัทธามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างเป็นรูปธรรมจึงเกิดเป็นพิธีกรรม ประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกันถึงที่ผู้คนศรัทธาในที่สุด **หลังศรัทธาต่อพระบรม**

ธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ได้ก่อให้เกิดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์อยู่หลายประเพณี ที่สำคัญโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ของเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีตักบาตรรูปเทียน และประเพณีสวดदान ฯลฯ ประเพณีเหล่านี้ ถือเอาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นศูนย์กลาง

ส่วนประเพณีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับพระพุทธศาสนาด้วยเหตุที่นครศรีธรรมราช เป็นเมืองพระมหาราชนครองไจพุทธบริษัทจะหั่งไหลกันไปประกอบพิธีกรรมตามประเพณีที่วัดใกล้บ้านเป็นวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น หากแต่เขายังคงฝังใจว่าหากได้มีโอกาสไปประกอบพิธีกรรม ตามประเพณีทางพุทธศาสนาที่วัด

พระมหาธาตุวรมหาวิหารจะเกิดอาณิสต์สูงสุด เพราะ
ที่นี่มีองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ที่เขาค้างศรีทาสสูงสุด

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ตักบาตรอุบะเยียน และ
ประเพณีสวดค่าน เกี่ยวเนื่องกับพระบรมธาตุเจดีย์นคร
ศรีธรรมราชอย่างไร อาจารย์วิเชียร ณ นคร และคณะ
ได้นำเสนอไว้ในหนังสือนครศรีธรรมราช มีสาระสำคัญ
ดังนี้*

๓.๒.๑ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ประเพณีที่เป็นสัญลักษณ์ประจำเมืองนครวิเศษ

ประเพณี ประเพณี "แห่ผ้าขึ้นธาตุ" เป็นสัญลักษณ์ประเพณี
หนึ่ง ทั้งนี้พระประเพณีนี้ไม่มีปฏิบัติกันที่ใดในประเทศไทย
นอกจากเมืองนครเท่านั้น

* วิเชียร ณ นคร และคณะ นครศรีธรรมราช ๒๕๒๐
หน้า ๑๔๗-๑๕๕

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีที่ชาวนคร
ได้ร่วมมือร่วมใจกันบริจาคเงินทองตามกำลังศรัทธา

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

นำเงินที่ได้จากการบริจาคนั้นไปซื้อผ้ามาเย็บต่อกันเข้า
ให้เป็นแถบยาวนับพันหลา แล้วพากันแห่ผ้าดังกล่าวไป
ยังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อนำแถบผ้าขึ้นไปพันโอบ
รอบฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์ อันเป็นเจดีย์ที่บรรจุ
พระบรมสารีริกธาตุ

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุของเมืองนครเป็นประเพณี
ที่มีมานานจนยากที่จะยืนยันได้แน่ชัดว่าเริ่มในสมัยใด

แต่ตามตำนานของประเพณีนี้มีว่า ในสมัยอาณาจักร
ศรีวิชัย ราว พ.ศ. ๑๔๗๖ เป็นสมัยที่พระเจ้าสามพี่น้อง
คือพระเจ้าศรีธรรมโคกราช พระเจ้าจันทร์ภาณุและ พระ
เจ้าพญาสุระ ก่อตั้งดำเนินการสมโภชพระธาตุอยู่ขึ้น
คลื่นได้ขีดผ้าแถบใหญ่ยาวขึ้นหนึ่งซึ่งมีลายเขียนเรื่อง
พระพุทธรูปประวัติ ซึ่งเรียกว่า พระมฏขึ้นที่ชาวภาคปากพ่อง
ก่อนที่จะถึงวันสมโภชพระบรมธาตุไม่นาน ชาวปากพ่อง
เก็บผ้าขึ้นไปถวายพระเจ้าศรีธรรมโคกราช พระเจ้า
ศรีธรรมโคกราชรับสั่งให้ชักพระมฏจนสะอาด แต่ลาย
เขียนพระพุทธรูปประวัติก็ไม่ลบเลือนยังคงสมบูรณ์ดีทุก
ประการ จึงรับสั่งให้ประกาศหาเจ้าของ ได้ความว่าชาว
พุทธรูปหนึ่งจำนวน ๑๐๐ คนจากเมืองหงสาวดี มีเสนา
อริยพงษ์เป็นหัวหน้าจะเดินทางไปยังกา เพื่อนำพระมฏ
ไปบูชาพระพุทธรูปในลังกา แต่เรือโดนพายุที่ชายฝั่ง
เมืองนคร มีคนรอดชีวิต ๑๐ คน รวมทั้งหัวหน้าพระเจ้า
ศรีธรรมโคกราชทรงพิจารณาเห็นว่าพระมฏนั้นควรจะนำ
ขึ้นไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์เนื่องในโอกาสสมโภช พระ
บรมธาตุและเจ้าของพระมฏซึ่งรอดชีวิตก็ยินดี ด้วยเหตุ
นี้การแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงเป็นประเพณีประจำเมืองนครสืบมา
จนทุกวันนี้

ตามตำนานที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่า การแห่ผ้าขึ้น
ธาตุกระทำในโอกาสสมโภชพระบรมธาตุประจำปี แต่ไม่มี
หลักฐานระบุแน่นอนว่ากระทำในวันใด อาจจะเปลี่ยนแปลง
กำหนดวันไปตามความเหมาะสมทุก ๆ ปีก็เป็นได้
ตามปกติแล้วพระยานครและทายาทเป็นผู้กระทำประเพณี
นี้เป็นประจำทุกๆปี โดยการจัดพิธีแห่แหมพระมฏพร้อม

ด้วย
ไป
การ
นี้
ครั้น
เป
ของ
หลัง
ก็ได้
เพิ่ม
มี
โน
ศาล
ร
ที่
ธา
น
ท
ค
ประ
ห
เส
จ
เก
ช
คว
ด้
ไป
ว่า
วัน
แ
ได้
ศ

ด้วยอาหารคาวหวาน เครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็น ไปถวายพระสงฆ์ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยการหอบคอนกันไปเป็นขบวนแห่อันสวยงาม ในโอกาสนี้ชาวนครจะมาร่วมในกิจกรรมดังกล่าวเพิ่มขึ้นทุกปี ครั้นสิ้นสมัยพระเจ้าพระยานครเพราะทางราชการได้เปลี่ยนระเบียบวิธีบริหารราชการเสียใหม่ แต่ทว่าของพระเจ้าพระยานครก็ปฏิบัติประเพณีต่อมาเช่นเดิม ครั้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ชาวเมืองก็ได้จัดประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุทุกปี และจำนวนผู้ร่วมก็เพิ่ม มากขึ้นทุกๆ ปี เช่นกัน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุได้กระทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนหก อันเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาคือวันวิสาขบูชา ในวันดังกล่าวมีการเวียนเทียนรอบองค์พระบรมธาตุ และพระสงฆ์เฝ้าประชุมพร้อมกันที่วัด พระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อสวดสมโภชพระบรมธาตุประจำปี ชาวเมืองจึงมาร่วมในพิธีนี้กันอย่างคับคั่ง นอกจากชาวนครแล้วยังมีประชาชนจากต่างจังหวัดเดินทางมาร่วมสักการะพระบรมธาตุกันมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะความเชื่อที่ถ่ายทอดกันมาแต่โบราณ ประการหนึ่งว่า ถ้าจะได้บุญจริงๆ ก็ต้องทำต่อพระพุทธองค์ หรือใกล้ชิดพระองค์มากที่สุดก็เป็นได้ พระบรมธาตุเป็นเสมือนพระพุทธองค์ ประชาชนจึงมุ่งหมายมาสักการะจากทั่วสารทิศประจวบกับระยะดังกล่าวเป็นระยะที่เก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จแล้ว เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วประชาชนก็มักชวนกันไปทำบุญเพื่อความสุสสวัสดิแห่งครอบครัว และความเจริญของพืชผลในปีต่อไปตามคตินิยมที่มีแต่โบราณ ด้วยเหตุนี้ในวันแห่ผ้าขึ้นธาตุของแต่ละปีจึงมีประชาชนไปร่วมคับคั่งขึ้นทุกปี นอกจากนี้อาจเป็นเพราะทุกคนถือว่าพระบรมธาตุเป็นจุดรวมแห่งความปรารถนาของตนในวันสักการบูชาพระบรมธาตุประจำปีตนต้องมีส่วนอย่างแท้จริงก็ได้

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชประสงค์ให้พุทธศาสนิกจัดพิธีทางพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นอีก

ประเพณีสักการะ อุปเทียมน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันหนึ่งในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนสาม เรียกว่าวันมาฆบูชา ชาวเมืองจึงจัดให้มีการเวียนเทียนรอบพระบรมธาตุเจดีย์ อีกวันหนึ่ง แต่ในวันนี้ไม่มีการสวดสมโภชพระบรมธาตุแต่อย่างใด) นอกเหนือจากที่เคยปฏิบัติกันมาในวันวิสาขบูชา ในวันมาฆบูชา ประชาชนทั่วทุกทิศก็ตั้งใจเข้ามายังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อสักการะองค์พระบรมธาตุ เช่นเดียวกับวันวิสาขบูชา ประชาชนที่มาจากต่างบ้านต่างเมือง ที่มากันเป็นกลุ่ม ๆ ก็ได้ถือโอกาสเอาผ้าที่เตรียมมาแห่ขึ้นห่มพระบรมธาตุเจดีย์เสียด้วย

จากสาเหตุที่กล่าวมานี้ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุของเมืองนครจึงมีปีละสองครั้ง คือในวันเพ็ญ เดือนสาม (คือวันมาฆบูชา) ครั้งหนึ่งและในวันเพ็ญเดือนหก (คือวันวิสาขบูชา) อีกครั้งหนึ่ง

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงรายละเอียดไปจากเดิมมาก แต่เดิมนั้นพระบฏมีช่างผู้ชำนาญเขียนภาพสีสรรนใหญ่เกี่ยวกับพุทธประวัติประดับด้วยลูกบิดสีต่างๆ แพรพรรณและดอกไม้ที่ขอบแถบผ้าโดยตลอดทั้งสิ้น แต่ปัจจุบันอาจเป็นเพราะสภาพสังคมสับสนหาเวลาว่างไม่ค่อยได้ หรืออาจจะเพราะไม่มีช่างผู้ชำนาญก็เป็นได้ จึงทำให้ภาพประดับประดา และเขียนภาพที่พระบฏสูญหายไป ผ้าที่ใช้กันทุกวันนี้เห็นเพียง ๓ สี คือ ขาว แดง และเหลือง กัดตาหารเครื่องอุปโภคและบริโภค ที่เคยจัดไปถวายพระในวันแห่ผ้าขึ้นธาตุแต่เดิม เดียวนี้ตัดออกไป เดิมการแห่ผ้าขึ้นธาตุกระทำกันโดยพร้อมเพียงเป็นขบวนที่เอิกเกริกเพียง

ชบวนเดียว แต่ต่อมาอาจเป็นเพราะประชาชนมาจากหลายทิศหลายทาง แต่ละคนต่างเตรียมผ้ามาเอง ทำให้การแห่ผ้าขึ้นธาตุไม่พร้อมเพรียงเป็นชบวนเดียวกัน เพราะใครจะแห่ผ้าขึ้นธาตุในเวลาใดก็ได้ตามสะดวก* ตลอดทั้งวันจึงมีชบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุโดยมิได้ขาด

* การบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์โดยการแห่ผ้าขึ้นขององค์พระบรมธาตุนั้น นอกเหนือจากการแห่ผ้าขึ้นองค์พระบรมธาตุในประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีแล้ว ก็อาจกระทำในโอกาสอื่นๆ อีกก็ได้ เช่น ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อนๆ เสด็จเมืองนครทุกคราว ก็เคยโปรดฯ ให้มีการแห่ผ้าขึ้นขององค์พระบรมธาตุมิได้ขาด ดังพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู พ.ศ. ๑๒๖๔ พ.ศ. ๑๒๖๕ ได้ทรงกล่าวถึงพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการนี้ว่า "วันที่ ๕ ก.ค. เวลาเช้าไม่ได้ไปทรงไต่พระเสถียรชัยแฉกหมอบ เหน็บผ้าแห่ผ้าขึ้นพระบรมธาตุจนเคยแต่หว่านตองไม่ได้ ชื่อทำของรับเสด็จกับหมอบเมือง จึงต้องให้พวนชมพู เข้าไปทูลทูลพระว่า ถ้ายกผ้าขึ้นแล้วทูลทูลเสด็จแล้วไปดูองค์พระรัตนพระศิริรวมกวีรักศัพท์พิณพญา"

เมื่อชบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุถึงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารแล้ว ก็แห่ทักษิณาวัตรรอบขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ๓ รอบ แล้วนำผ้าเข้าสู่วิหารพระมัทรีหรือวิหารพระพรหมมา (พระวิหารมหากิ-เนชกรม) คือ วิหารที่มีภาพเป็นพระสิทธิดัดตะทางม้าเพื่อออกบรรพชาประดับอยู่ที่ผนังอันเป็นพระวิหารที่มีบันไดขึ้นสู่สถานภายในกำแพงแก้วล้อมฐานพระบรมธาตุเจดีย์

ครั้งถึงตอนนี้ผู้ที่เข้าร่วมในชบวนแห่จะส่งผู้แทนเพียง ๓-๔ คน ส่งสมทบกับเจ้าหน้าที่ของวัดนำพระบรมขี้นโอบรอบพระบรมธาตุเจดีย์ ที่ไม่สามารถขึ้นไปรอบกำแพงแก้วได้หมดทั้งชบวน ก็เพราะว่าทางวัดได้กำหนดให้สถานภายในกำแพงแก้วเป็นเขตหวงห้ามนั่นเอง

ประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุอันเป็นประเพณีที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวนครและชาวเมืองใกล้เคียง ยึดเอาพระบรมธาตุเจดีย์อันเป็นเสมือนตัวแทนของพระพุทธองค์เป็นที่พึ่งทางใจนี้ นับเป็นประเพณีที่รวมเอาศรัทธาด้วยความบริสุทธิ์ใจของชาวนครและพุทธศาสนิกชนต่างเมืองเข้าด้วยกัน หล่อหลอมความเป็น

ปึกแผ่นมั่นคงสืบมาช้านานแล้ว

๓.๒.๒. ประเพณีตักบาตรรูปเทียน

ประเพณีของเมืองนครที่แตกต่างจากเมืองอื่นๆ ทุกเมืองอีกประเพณีหนึ่งก็คือประเพณีตักบาตรรูปเทียน ประเพณีนี้เป็นประเพณีที่เก่าแก่มาควบคู่มากับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทุกวันนี้ก็ยังคงมีอยู่แม้ว่ารูปแบบอาจจะแตกต่างออกไปจากประเพณีดั้งเดิมไปบ้างก็ตาม

ประเพณีตักบาตรรูปเทียนเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยพุทธศาสนาเพราะประเพณีนี้เป็นประเพณีถวายภัตตาหารเนื่องในโอกาสเข้าพรรษา คือวันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปด เชื่อได้ว่าประเพณีนี้ได้ถ่ายทอดไปสู่สุโขทัยด้วยพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่เมืองนครเป็นครั้งแรกแล้ว เข้าไปสู่สุโขทัย ดังหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ที่กล่าวถึงแล้วนั้น

ตำรับตำราศรียุทธศาสตร์กล่าวถึงประเพณีเข้าพรรษาในสุโขทัยว่า มีกรจตุประทีปบูชาพระบรมธาตุพระพุทธรูปและถวายภัตตาหารเป็นประจำทุกปี ถวายทานที่ถวายมีหลายอย่าง เช่น เทียนพรรษา ผ้าอาบน้ำฝน และเครื่องบริวารอื่นๆ เช่น เสื่อ อาสนะ ภารักษาโรค ตั้งเตียงและดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น

ในเมืองนคร เมื่อถึงวันเข้าพรรษาก็มีพิธีการทำนองเดียวกันกับที่ปรากฏในตำรับตำราศรียุทธศาสตร์แทบทุกประการ จะผิดไปบ้างก็ในรูปแบบเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น

เมื่อถึงวันเข้าพรรษา ชาวเมืองนครต่างพากันไปชุมนุมที่วัดใกล้บ้าน นำเทียนพรรษาขนาดใหญ่พอที่จะใช้ตลอดพรรษาไปถวายพระสงฆ์ นอกจากนี้ก็มีดอกไม้ธูปเทียน ผ้าอาบน้ำฝน ตั้ง เตียง ตะเกียง ยาและอาหารที่เป็นของแห้งอีกหลายชนิด

ประเพณีนี้แต่เดิมมาจัดให้มีที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพียงแห่งเดียวเท่านั้นแม้สมัยที่วัดพระมหาธาตุยังไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ที่ตามที พอถึงวันเข้าพรรษา ชาวเมืองก็นำยาเครื่องสังฆทานเหล่านั้นไปถวายพระสงฆ์ในวัดพระมหาธาตุ ครั้นถึงระยะที่มีพระสงฆ์ประจำที่วัดพระมหาธาตุแล้ว การจัดพิธีนี้ก็ยังคงเดิม เนื่องจากคนไปทำบุญมีเป็นจำนวนมาก ทำให้บริเวณที่พระสงฆ์

วัดมหาธาตุรับถวายมามีมาก จนพระวัดพระมหาธาตุใช้ตลอดพรรษาก็ไม่หมดสิ้น ชาวเมืองเห็นว่ารูปเทียนเหล่านั้นจะสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ก็แบ่งปันไปให้วัดต่างๆ ที่ได้รับถวายไปน้อยในระยะต่อมา

แต่เดิมมาเมื่อถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปด อันเป็นวันเข้าพรรษา ในเวลาบ่าย ราวประมาณ ๑๔.๐๐ น. เป็นต้นไป พระสงฆ์จากวัดต่างๆ ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากวัดพระมหาธาตุมากนักทั้งในและนอกเมือง ต่างก็มาพร้อมกัน โดยขึ้นเรือกันเป็นแถวแถวเหยียดที่หน้าวิหารชั้นเกษตร วัดพระ-มหาธาตุ รับรับบิณฑบาตดอกไม้รูปเทียนด้วย ย่างในแขนขวา ชาวเมืองก็นำรูปเทียนซึ่งเตรียมไว้เป็นช่อๆ มัดๆ ไปถวายถวายพระสงฆ์เหล่านั้นโดยบรรจุใส่ลงในชาม ไปตามลำดับรูปละมัด เรียกว่า **"การตักบาตรรูปเทียน"**

เมื่อตักบาตรรูปเทียนแล้ว ชาวเมืองก็พร้อมใจกันไปจุดเบรียง (การจุดเบรียงก็คือ "จองเบรียง" เป็นพิธีอย่างหนึ่งของพราหมณ์ เป็นพิธีจุดโคมรับเทพเจ้า ชาวพุทธรับมาทำในวันเพ็ญเดือนสิบสองเพื่อบูชาพระบรมธาตุเจดีย์และพระพุทธรูป) ตามหน้าพระพุทธรูปและฐานเจดีย์ทุกฐานในวัดพระมหาธาตุ โดยใช้วิธีการง่าย ๆ คือเอาผ้าดิบใส่ลงไปในภาชนะเล็กๆ ส่วนใหญ่เป็นเปลือกหอยแครงแล้วหยคน้ำมันสัตว์หรือน้ำมันมะพร้าวลงไปบนเปลือกหอย แล้วจุดไฟที่ผ้า เป็นอันว่าไฟจะสว่างวอมววมไปทั่วทุกวิหาร และฐานเจดีย์ทุกฐานในวัดพระมหาธาตุ

ครั้งมาถึงสมัยปัจจุบัน ประเพณีตักบาตรรูปเทียนก็เปลี่ยนรูปแบบไปจากที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิมหลายประการ กล่าวคือ

ประการแรก แต่เดิมนั้นพระสงฆ์ได้ไปเข้าแถวเพื่อรับบิณฑบาตรรูปเทียน เฉพาะที่หน้าวิหารชั้นเกษตรเท่านั้น แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์จะเข้าแถวรับบิณฑบาตรรูปเทียนที่ลานพระมหาธาตุแทน

ประการที่สอง นอกจากการตักบาตรรูปเทียนจะจัดที่วัดพระมหาธาตุอย่างเดิมแล้ว ยังมีการตักบาตรรูปเทียนตามถนนหนทางทั่วไปอีกด้วย จึงมักพบเห็น

พระสงฆ์เดินบิณฑบาตรรูปเทียนเป็นแถวไปทุกถนนในป่าของวันเข้าพรรษา

การตักบาตรรูปเทียนตามริมถนนดังที่กล่าวมาคงจะเป็นเพราะว่า ชาวเมืองบางคนมีภาระในด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพที่ผูกพันอยู่ จึงมีเวลาไม่มากพอที่จะไปตักบาตรรูปเทียนที่วัดพระมหาธาตุ จึงกระทำที่ถนนเมื่อเห็นพระสงฆ์ผ่านมา พระสงฆ์เมื่อเห็นมีผู้ถวายท่านก็จำเป็นต้องรับบิณฑบาตตามข้อปฏิบัติของสงฆ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ประเพณีนี้ค่อย ๆ ขยายออกมาจากในวัดพระมหาธาตุเป็นนอกวัดพระมหาธาตุด้วย

ประการที่สาม แต่เดิมนั้นชาวเมืองต้องเตรียมดอกไม้รูปเทียนไว้พร้อมสำหรับการตักบาตรด้วยตนเอง โดยดอกไม้ที่ประดิษฐ์ขึ้นเองด้วยวัสดุไม้ดอกไม้จริง ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่เที่ยวเผาตลอดพรรษา แต่ในปัจจุบันนี้ทั้งดอกไม้และรูปเทียน มีผู้จัดทำขายสำหรับประเพณีการตักบาตรรูปเทียนโดยเฉพาะอยู่ทั่วไป นับว่าเพิ่มความสะดวกให้ประเพณีการตักบาตรรูปเทียนมากขึ้น

ประการที่สี่ แต่เดิมมาเมื่อตักบาตรรูปเทียนแล้วชาวเมืองบูชาพระบรมธาตุ พระเจดีย์และพระพุทธรูป โดยการจุดเบรียง แต่ปัจจุบันนี้มีการจุดเทียนไขแทนการจุดเบรียงแล้ว เพราะการจุดเบรียงทำให้เกิดเพลิงไหม้ภายในบริเวณวัดพระมหาธาตุเสมอๆ

ประการที่ห้า แต่เดิมนั้นการจุดเบรียงกระทำทั่วไปทุกวิหารและฐานเจดีย์ แต่ปัจจุบันนี้การจุดเทียนไขได้กำหนดให้จุดได้เฉพาะที่ภายในวิหารพระแก้วเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

ประการสุดท้าย แต่เดิมนั้นการจุดเบรียงถือเป็นประเพณีที่ทุกคนต้องกระทำ หลังจากตักบาตรรูปเทียนแล้วจะขาดเสียมิได้เลย แต่ปัจจุบันประเพณีนี้ได้ลดความสำคัญและลดความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติลงไปมาก จำนวนชาวเมืองที่ปฏิบัติประเพณีนี้ลดลงไปกว่าแต่เดิมมาก

ประเพณีการตักบาตรรูปเทียน เป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งระหว่างพุทธศาสนากับชาวนคร เป็นประเพณีที่แสดง

ออกถึงค่านิยมอันสูงส่งในทางพุทธศาสนาของชาวนคร เป็นประเพณีที่มีการปฏิบัติต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน และยิ่งเป็นเกินกว่าที่เราจะประมวลได้ และประการสำคัญ ประเพณีนี้ยังได้ตกทอดมาเป็นมรดกของลูกหลานของเรา ในทุกวันนี้ นับเป็นมรดกที่เชิดหน้าชูตาของชาวนครอย่างยิ่ง ประเพณีหนึ่ง ด้วยประเพณีนี้มีเฉพาะในเมืองนครเท่านั้น

๓.๒.๓ ประเพณีสวดคำ

ประเพณีสวดคำ เป็นประเพณีเก่าแก่และสำคัญประเพณีหนึ่งของเมืองนคร นับเป็นประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของเมืองนคร นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านภาษาและวรรณกรรมของชาวนครด้วย

พระระเบียง หรือวิหารคด ทั้งสี่ด้านขององค์พระบรมธาตุ นั้น เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมีอันมีจำนวนทั้งหมด ๑๗๓ องค์ พระพุทธรูปเหล่านี้เรียกกันว่า "พระदान" (หมายถึงพระที่นั่งเรียงกันเป็นระเบียบเป็นแถวนั่นเอง) เมื่อมาจัดสวดหนังสือปุจฉาที่ระเบียงซึ่งเรียกกันว่าพระदान เช่นนี้ ก็เลยเรียกการสวดหนังสือว่า "สวดหนังสือที่พระदान" แต่ตามลักษณะนิสัยของชาวนครชอบพูดเล่นๆ ก็ตัดคำ "สวดหนังสือที่พระदान" ลงเหลือเพียง "สวดคำ"

การสวดหนังสือที่พระदान หรือสวดคำมีเฉพาะในวันพระ ๔ คำ และ ๑๕ คำ ทุกๆ วันพระ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในวันพระชาวเมืองจะมาทำบุญฟังเทศน์ ฟังธรรมกันที่วัด โดยเฉพาะวัดพระมหาธาตุซึ่งเป็นศูนย์

ประเพณีสวดคำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเพณีสวดคำ เป็นประเพณีที่จัดให้มีคนอ่านหนังสือร้อยกรอง (ซึ่งชาวนครเรียกว่า "สวดหนังสือ") ประเภทนิทานต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นเมืองที่กวีพื้นเมืองแต่งขึ้น การอ่าน (สวด) ก็ใช้ภาษาพื้นเมืองของชาวนคร และมีการสวดเฉพาะในวิหารคดหรือระเบียงรอบพระบรมธาตุเจดีย์ทั้งสี่ด้าน ในวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารเท่านั้นที่ถิ่นนอกเหนือจากนี้ ไม่ปรากฏว่ามีที่ใด

ที่ได้เรียกว่า "สวดคำ" ก็เพราะว่ารอบๆ

กลางของพุทธศาสนาแต่โบราณ มีชาวเมืองมาชุมนุมกันมากเป็นพิเศษ สถานที่จัดฟังเทศน์ฟังธรรมในวัดพระมหาธาตุก็คือวิหารคด หรือพระระเบียง (พระदान) ซึ่งจัดให้มีการเทศน์ด้านละ ๑ ธรรมภาษณ์เป็นอย่างน้อย โดยปกติกวเมืองไปนั่งรอฟังพระเทศน์ที่พระระเบียงก่อนที่พระจะไปถึง คงจะได้คิดกันว่าระยะที่นั่งรอพระจะมาเทศน์นี้หากจะมีการหาเรื่องราวมาบอกเล่ากัน ฟังก็คงจะดีกว่านั่งอยู่เฉย ๆ ทำให้น่าเบื่อ ในที่สุดก็เกิดคิดขึ้นได้ว่าควรจะหาหนังสือมาสวดฟังกัน จึงเกิดเป็นประเพณีสวดคำนับแต่นั้นมา

การสวดคำนั้นมักจะหาคนที่สวดหนังสือเก่ง ๆ

มาสว
ส่วนใ
ส่วน
ขึ้นเ
เรื่อง
นาย
ผู้สว
รู้จัก
ต้อง
ใช้สิ
บางค
นาย
แล้ว
บางค
ฟังนี้
เล่น
ผู้แก่
จาก
สวด
ปลา
พระ
สาม
น้ำพ
จน
สาม
วัด
ประ
วัน
กล่าว
ทุก
สน
ไป

มาสดหนังสือดี ๆ ที่เป็นที่ยอมรับชมชอบของที่ประชุมส่วนใหญ่หนังสือที่เลือกมาก็เป็นหนังสือนิทานชาดก ส่วนนวนิชาวนคร และเรื่องอื่น ๆ ซึ่งกวีชาวนครเขียนขึ้นเอง เช่น เรื่องสุปิน เรื่องวันคาร เรื่องทินวงศ์ เรื่องสี่เส้า เรื่องกระต่ายทอง เรื่องพระรถเสนของ นายเรื่อง นานา และเรื่องเสื่อโคของพระมี เป็นต้น ผู้สวดนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสวดอย่างถึง ฐึกแน่นเสียง ฐึกถี่เอื้อน ฐึกถี่แน่นลูกคอ นอกจากนี้ก็ต้องรู้จักเล่นทำทางประกอบในตอนที่จะเป็น เช่น การใช้สีหน้า การโยกตัว และการประกอบทำทาง เป็นต้น บางคราวได้นักเทศน์เก่า นักแปล หมอท่าขวัญ ครูกลัสนายทางนั่งตะลุง มีโนราห์เก่า หรือเพลงบอกมาสดด้วย แล้วถึงเป็นที่ติดอกติดใจของผู้ฟังเขามาก ๆ

ถึงขนาดว่าคนเฒ่าคนแก่ซึ่งไม่รู้หนังสือเขาเลย บางพบฟังสวดด้านแล้ว จำบทกลอนในหนังสือเล่มที่ ฟังนั้นได้ทุกบททุกตอนได้ตลอดตั้งแต่เริ่ม และหายๆ เล่มที่เดียว ส่วนใหญ่บทกลอนจากเรื่องต่างๆ ที่ผู้เฒ่า ผู้แก่ท่องให้เราฟังอยู่ในปัจจุบันได้มาจากการจดจำมาจากสวดด้านแทบทั้งสิ้น สำหรับผู้สวดหนังสือนั้น เมื่อ สวดเสร็จก็มักจะได้รับรางวัลเป็นเงินหรือได้รับเลี้ยงข้าว ปลาอาหารทุกคราว

เนื่องจากการสวดด้านนั้นกระทำกันทุกด้านของ พระระเบียง ดังนั้นผู้สวดด้านต้องพยายามแสดงความ สามารถในการสวดสูงส่งมาก เพราะหากสวดไม่เป็นที่ น่าพอใจผู้ฟังก็จะหยอยกันไปฟังด้านอื่นๆ ที่ละคนสองคน จนหมดสิ้นก็ได้ ผู้สวดแต่ละคนจึงต้องแสดงความ สามารถเพื่อแข่งขันกันอยู่ในทีเดียว

จากคำบอกเล่าของพระครูเหมเจติยาภิบาล วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทำให้ทราบว่าในปัจจุบันนี้ ประเพณีเก่าๆ ที่เกี่ยวกับการสวดด้าน และประเพณีในวันพระที่ปฏิบัติมาแต่โบราณ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก กล่าวคือ แต่โบราณนั้นเมื่อจะมฟังเทศน์ฟังธรรมในวัด ทุกคนก็ขนเอาทรายมาถมไว้ที่วัดด้วย คราวละเล็ก ละน้อยทุกคราวไปเป็นอันว่าภายในวัดจะมีกองทรายเต็มไปหมด ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าตอนออกจากวัดทรายจะ

ติดเท้าไปด้วย หากไม่ขนทรายมาทดแทนก็จะบาป ครั้นถึงตอนเสร็จกิจแล้วจะกลับบ้าน ก็ต้องถอนหญ้า ภายในวัดติดมือไปทิ้งนอกวัดด้วย แต่ต่อมาข้อปฏิบัติ เหล่านี้มีได้ทำกัน

ส่วนการสวดด้านก็เปลี่ยนไปจากเดิมหลายประการ เช่น การสวดในสมัยต่อมามีการสวดทั้งในพระด้านและ วิหารหับเกษร เรื่องที่ใช้สวดก็เปลี่ยนไปจากเดิม คือ สมัยหลังมิได้สวดหนังสือบุตร แต่กลับไปนิยมสวดหนังสือ ซึ่งพิมพ์โดยโรงพิมพ์ราชบุรีเจริญวัดเกาะ โดยเข้ามาจาก บ้านนายปลอด (เดิมอยู่หลังโรงเรียนวัดพระมหาธาตุ แต่เดี๋ยวนี้บ้านนั้นไม่มีแล้ว) ในราวค.ศ. ๔-๕ ๓๓๓๓ เรื่องที่สวดก็มีหลายเรื่อง เช่นรามเกียรติ์ พระอภัยมณี สุวรรณศิลป์และสังข์ทอง เป็นต้น พระที่มาเทศน์ก็ จัดแบ่งกันเป็นวัด ๆ วัดละด้าน วัดที่มาเทศน์ เช่น วัดสวนหลวง วัดหน้าพระบรมธาตุ วัดหน้าพระลาน และวัดสระเบียง เป็นต้น ครั้นต่อมาพระที่มากเทศน์น้อย ลงเรื่อย ๆ อวรมมาสน์ในพระด้านและในพระวิหารหับ เกษรก็ลดลงเรื่อย ๆ เช่นกันแต่เป็นที่น่าเสียดายมาก ที่ประเพณีสวดด้านได้สูญหายไปเมื่อราวประมาณ ๒๐ ปี มาแล้ว ดังนั้นทุกวันนี้ในวันพระจึงยังคงมีเพียงพระเทศน์ ในพระด้านอยู่เพียง ๑-๒ อวรมมาสน์เท่านั้นเอง

จากกรณีศึกษาเรื่องการสร้างประเพณีที่เกิดจาก พลังศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ย่อมเป็นที่ประจักษ์ที่ชัดว่า กุศโลบายการทำนุบำรุงพระ บรมธาตุของชาวนครศรีธรรมราช ด้วยวิธีการสร้าง ประเพณีเป็นสื่อบังเกิดผลดี ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในอดีตและกาลปัจจุบัน กุศโลบายนี้จึงควรได้รับการ สถานต่อและพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ ปัจจุบัน และรองรับบริบทที่คาดว่าจะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

๓.๓ การสร้างวรรณกรรม

ด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อองค์พระบรม ธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จึงเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้ เกิดวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ทั้งส่วนที่เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ และวรรณกรรมมุขปาฐะแพร่หลายอยู่ในท้องถิ่น

นครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียงในรูปแบบต่าง ๆ
วรรณกรรมเหล่านี้ นอกจากจะเป็นสื่อ แสดงถึงความ
เชื่อมั่นและศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช
แล้วยังเป็น ปัจจัยสำคัญในการทำนุบำรุงพระบรมธาตุ
เจดีย์นครศรีธรรมราช ในบริบทต่าง ๆ อีกด้วย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์
พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชที่แพร่หลายอยู่ในจังหวัด
นครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง พบว่าวรรณกรรม
เหล่านี้มีความหลากหลายในเรื่องรูปแบบ ทั้งทำนอง
แต่ง โอการที่แต่ง ฯลฯ แต่มีสาระสำคัญหลักตรงกันคือ
แสดงถึงความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุ
เจดีย์เป็นที่ตั้งตัวแก่ง่อน

๓.๓.๑ วรรณกรรมลายลักษณ์

นอกเหนือจากวรรณกรรมลายลักษณ์ประเภท
ตำนานประวัติศาสตร์ดังกล่าวแล้ว ยังมีวรรณกรรมลาย
ลักษณ์อื่น ๆ อีกจำนวนมากดังเช่น

ห้าสิบนาที	ถึงพระเจดีย์
ใหญ่โตมหึมา	ยอดหุ้มทองคำ
สูงสามสิบเจ็ดวา	สามสิบเซาว่า
กลมรอบป่ากระมัง	

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศ
วิบูลสงคราม : ในสัมมนาประวัติศาสตร์ หน้า ๒๘๒.)

ครันสว่างหวัศกินทาง	จิตต์ที่ปวาช
ปวายคำสรณูพวนหา	
ถึงนครประทับพลับเพลา	เหล่าพวกเสวกา
กับตุ๊กชวกันโคส	
ยังวัดสาริกธาตุไย	ปราการเวียงโฮย
ศรีธรรมราชานาม	
คำพุดผาเฒ่าเล่าความ	ว่าผู้พยายาม
กรรมกรรมหันตเจดีย์	
คือทรงนามพระเจ้าศรี	ธรรมโคกราช
ศรีทธาตุรัตนญาณ	
บริจาครัชฎาภาณูจน์	แม่โพธิสมภาร
ประโยชน์ให้นฤทัย	
บงสถูปก็เกอเมม	อดิเรกสุริโย
แผ่คำวราไฟ	และประกบประอบองค์

ศิลาภิเสชา	วรสาวภาพงค์
โนภทพระชินวงศ์	ทวีปกระมังคย
ทรงมันและเชิงบาท	กวีลาศลเยียดอย
บัวกลุ่มก็พิงพอ	จะพินิจจำรูญชม
นพศุลก็สูงเยี่ยม	พิศเทียบประทานลม
หักชันดอันสม	อัฒจันทร์ละหล่นฉาย
มีรูปสุบรรณอัด	ขรยัตยับผาย
กรกุ่มกุงคักถาย	วิศครูชกัณฑ์จร
มีสองอตุไรโต	แสมะโอษฐ์ไกรธร
เชิงแขวงกะโง้งอน	กรกุ่มคทาธาร
มีห้องสถูปพิศ	ชวลิตมณีภาณูจน์
รายรอบรอบถาน	คณนาอเนกเนื่อง
เมืองโบสถวิหาร	รูจักาณูจน์มีตั้งเมธียง
นากหวยและรวยเรือ	กียะกับสุวรรณา
มุขยันก็จำหลัก	จตุรพักตรพรพนา
เครือเทพพนมตา	ระเด่นประนมกร
สาหร่ายกระจิงติด	กวีจิตบรร
ช่อฟ้าส่งงอน	วิยเมื่อนอมรสวรรค์
ไบโพกนภพร้อย	ระชะห้อยระเวียงวัน
วาทชายตระตั้งมัน	เสนาะศัพทสำเนียง
คล้ายเทพสุรางค่นาง	ดูริยางคจำเรียง
ทับท้อถวยเสียง	และบำเรอสุสิไกร
ช่อหุ้มทวาร	รูจัก่าก็อำไพ
ไบบานทวารใน	ก็ประจิกนภวัลย์
ผนังแกลพญแจ่ม	แลแอร่มสพร่วงพรรณ
กอบโมรฎปสรรค	วรรูปกัศตรา
ศรีโคกรินทร์	ชิปดินทร์ตำรงภา
ธาโดยตำนานมา	ชสฤยตีอาราม
โอกาสไพหาร	บริหารนสถานาม
รูปปิติมาตาม	ระชะเวียงระเบียบเวียง
ช้องสรรเสริญคัพพ์	กาจับสพัตร์เนียง
อังกฤษินท์เคียง	พระสถูปมนัศยิน
ปางไทยนครสถิต	ก็สัมฤทธิดิริวัติน
จึงกลีบพลาพณฑ	จรคินอโยธยก

(กรมพระราชวังบวรวิไชยาญ สมัยรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๐๓
ในสัมมนาประวัติศาสตร์ หน้า ๒๘๖-๒๘๗.)

จึงไปเที่ยวชมที่เจดีย์ฐาน

นมัสการซึ่งพระพุทธรังสรรค์
เป็นเฉลิมธานีบุรีรัตน์
ทั้งชายหญิงอภิวันท์ไม่เว้นวาย
อันสถูปรูปพระเจดีย์นี้
ก็เหลือที่จะกำหนดไว้จดหมาย
แต่เขาเล่ากล่าวคำรำภิปราย
ว่าหาดทรายยกขึ้นเป็นพื้นดิน
มีต้นโพธิ์ในระหว่างขึ้นกลางหาด
ก็โยกมาโพจิตระเป็นนิจสิน
มีฝูงนกยูงวิหิงษาเป็นอาจินต์
ไม่หึ่งถิ่นอยู่ที่หึ่งเสีงา
จึงพระเจ้าศรีธรรมโศกราช
เที่ยวประพาสดูประเทศสังเกตหา
พระไทยหวังคิดจะตั้งเป็นนัครา
มาเห็นกาสี่สัตว์ก็อัศจรรย์
จึงขุดทรายได้พระบรมธาตุ
โนพะอภรรยาพรประดิษฐาน
จึงก่อสร้างเป็นเจดีย์ในที่นั้น
แล้วแบ่งปันตั้งประเทศเป็นเขตเมือง
จึงตั้งนามนครศรีธรรมราช
ด้วยอำนาจผลผดุงก็พึงเฟื่อง
ต่างประเทศหาของมาของเมือง
เป็นของเครื่องสักการะพระเจดีย์
แล้วก่อเป็นพระระเบียงเฉลียงรอบ
เป็นเขตชอบกำแพงแก้วแฉววิถี
โบสถ์วิหารถนเสี้ยนเตียนฐลี
เฉลิมที่ศรีธธาประชาชน
ก็มีจิตเจตนาด้วยปราโมทย์
ในประโยชน์ก่อสร้างทางกุศล
จะใคร่ทำสักการะพระมหาคพล
ให้มีผลในระหว่างทางนิพพาน

จึงคิดจัดตัดผ้าไหมพัตร

เป็นรูปสัตว์จรเข็ดไพศาล
ทำธงปักแปดทิศทิศดาว
นมัสการซึ่งพระธาตุเจดีย์
แล้วไปดูขอบประเทศเขตรสถาน
ป้อมปราการคูรอบบุรีศรี
คูขำรุดหุดพั้งหังธานี
เพราะเสียวที่กับหง่าฟ้าวังสอง

(พระราชพงษาวดาร (การเวกรัตนกุล) พ.ศ. ๒๔๐๒ ในชั้น
ประวัติศาสตร์ฯ หน้า ๒๒๙-๒๓๐.)

(อ่านต่อฉบับหน้า)

๕

